

Het Nederlands Kamerkoor

Kerry Woodward _____ dirigent
Teresia Rieu _____ harp

A. Bruckner _____

Locus iste
Christus factus est
Ave Maria

J. Brahms _____

Vier Gesänge für Frauenchor mit Begleitung von 2 Hörnern
und Harfe, op. 17

*Es tönt ein voller Harfenklang
Lied
Der Gärtner
Gesang auf Fingal*

O. Respighi _____

Siciliana

I. Pizzetti _____

Cade la Sera
De Profundis

H. Wolf _____

uit: Sechs geistliche Lieder

*Nachtgruss. Einklang
Der Einsiedler. Resignation*

F. Schubert _____

An den Frühling (männerkoor)

A. Diepenbrock _____

Chanson d'automne
Gleich zu gleich
Wandrer's Nachtlied

M. Grandjany _____

Colorado Trail

B. Britten _____

Hymn to St. Cecilia

Romantische koormuziek

Een programma van romantische koormuziek... dat betekent in dit geval een combinatie van composities, die ontstonden in de eeuw der romantiek bij uitstek en van een tweetal twintigste-eeuwse werken, die zich daar best bij thuisvoelen.

De negentiende-eeuwse komponisten voelden zich aangetrokken tot vokale muziek, maar de menselijke stem was daarin voor hun niet zozeer een 'instrument' met eigen timbre en klankmogelijkheden, als wel het medium van iets specifiek menselijks: het doen klinken van woorden die betekenis hebben. Door van een gedicht een lied te maken krijgt dit gedicht er een dimensie bij. De komponist interpreteert de tekst en onderstreept het zijns inziens essentiële ervan met muziek. De romanticus beschouwde muziek vaak als verklanking van gevoel. Hij had dan ook dikwijls behoefte aan een concrete fantasiewereld, die hem door poëzieteksten kon worden geboden.

De streng-katholieke levenshouding van Anton Bruckner (1824-1896) vond een direkte afspiegeling in zijn vokale composities. Daar ondersteunde muziek de inhoud van geestelijke (meestal latijnse) teksten. Zijn rijpere vokale werken (na ca. 1860), waartoe ook de motetten *Locus iste*, *Christus factus est* en *Ave Maria* voor a cappella koor behoren, laten een in harmonisch opzicht vergevorderde compositiestijl horen. Belangrijk structureel principe is bovendien het toewerken naar een (vooral melodische) climax, als de expressie van de tekstinhoud hierom vraagt, zoals de lange stijgende melodische boog in *Christus factus est* bij 'Super omne nomen'.

Voor Hugo Wolf (1860-1903) was het gebruik van harmonisch onverwachte wendingen zo mogelijk een nog essentiëler expressiemiddel. Zijn *Sechs Geistliche Lieder* op gedichten van Eichendorff uit 1881 zijn bovendien soms gewaagd van stemvoering. Wolf gaf aan enkele van de gedichten andere namen: het vrij eenvoudige, koraal-achtige 'Einklang' heette bij Eichendorff 'Nachtgruss'. 'Resignation' ('der Einsiedler') is gekompliceerder. Het probeert door toonschildering—typisch romantisch—de sfeer van ruisende wouden op te roepen.

Wolf was komponist van vokale muziek bij uitstek en als zodanig wilde hij dienaar van de tekst zijn. Meer dan door geestelijke poëzie liet hij zich inspireren door wereldlijke teksten, zoals ook bij Johannes Brahms (1833-1897) het geval is. In tegenstelling tot Bruckner en Wolf volgt Brahms de tekstinhoud echter niet op de voet, maar laat hij zich leiden door de algemene sfeer die een gedicht bij hem oproept. Zijn muziek is dan ook meer absoluut en instrumentaler gekoncipteerd (zoals bij Bach). Brahms heeft vrij veel voor vrouwenkoren geschreven. Een door hemzelf in 1859 opgericht en geleid klein vrouwenkoor in Hamburg inspireerde hem hiertoe. Louter hoge stemmen geven alleen al door de gegeven textuur een lichtheid van klank en gracieuzeheid. Dat is zeker het geval in de *Vier Gesänge für Frauenchor op. 17* uit 1862, waarbij een obligate harp deze basisklank alleen maar kan versterken en waaraan hoorns hun pure 'natuur'-akkoorden toevoegen.

Franz Schubert (1797-1828) schreef meer dan veertig werken voor de tegenhanger in bezetting: mannenkoor. Sinds de komponist Zelter in 1809 een Liedertafel—een groep van zingende mannen—had opgericht, werd veel voor deze koren gekomponeed. Schubert hield zich daarbij meestal, zoals in *An den Frühling*, aan het eenvoudige, volksliedachtige karakter van dit genre, met verschillende coupletten op dezelfde muziek.

Alphons Diepenbrock (1862-1921), Nederlands eerste belangrijke komponist sinds precies 300 jaar, sinds Sweelinck (1562-1621), baseerde zijn muziekidoom aanvankelijk enerzijds op Wagner's chromatische harmoniek, anderzijds op het gregoriaans en de oude polyfone stijl van Palestrina. Daarnaast voelde hij zich

ook tot Franse muziek aangetrokken. Zijn *Chanson d'Automne* (1897) op tekst van Verlaine getuigt van Diepenbrock's dualistisch schommelen tussen de germaanse en romaanse cultuurwereld. Meerdere malen liet Diepenbrock zich inspireren door Goethe's gedicht *Wandrer's Nachtlied*, zoals in deze vierstemmige a cappella-zetting uit 1916.

In de woonomgeving van de beide twintigste eeuwse komponisten Britten en Pizzetti bestond een grote koortraditie. Evenals Diepenbrock bestudeerde Ildebrando Pizzetti (1880-1968) de gregoriaanse muziek en de vroege Italiaanse meerstemmigheid. Hij meende zelf dat terugkeer tot deze historische basis een mogelijke oplossing voor de toekomst van de muziek zou bieden. Zelf baseerde hij zijn composities vaak op middeleeuwse modi. Relatief weinig

voortekens maken deze blank, verstild, zoals *Cade la Sera* (1942) en het zevenstemmige *De Profundis* (1937). Benjamin Britten (1917-1976) zocht eveneens eerder aansluiting bij de oude Engelse koorkomponisten zoals Dowland en Purcell, dan bij harmonisch revolutionaire tijdgenoten: ook hij bleef de tonaliteit trouw. *Hymn to St. Cecilia* is bedoeld om het feest van de patronesse van de muziek op te luisteren (22 november, Britten's verjaardag). Op de terugreis in een kleine Zweedse boot van de V.S. naar Engeland in 1942 ontstond dit gave, oorstrelende koorwerk. De tekst van W.H. Auden, met wie Britten vaak samenwerkte, geeft aanleiding tot letterlijke toonschilderingen, zoals het nabootsen van instrumenten (viool, pauze, fluit, trompet).

Maddie Starreveld-Bartels

P

Prima donna = eerste dramatische opera-zangeres.

Primo uomo (Ital.) = eerste mannelijke zanger.

R

Registers De lage, midden en hoge tonen in de menselijke stem heeft men tot drie toonreeksen samengevoegd en elk dezer reeks den naam van 'register' gegeven. Zoo onderscheidt men voor mannen: borst, midden, falset en voor vrouwen: borst (midden), kop.

De groote vraag is echter niet: hoeveel registers heeft een stem, maar wel: op welk een wijze verbinden wij de waargenomen registers zoo, dat zij één register schijnen! De onderlinge verbinding moet dus van dien aard zijn, dat de overgangstonen geen stembreuk laten hooren!

Ribbenmiddenrifademhaling is dezelfde als borst- of costo-abdominale ademhaling.

S

S ontstaat bij een zacht aanraken der tongpunt van de ondertandkas, terwijl men het voorste gedeelte van den tongrug tegen de wortels der bovenste snijtanden legt. Het middelste deel der tong vormt een gleuf, waardoor de lucht ontsnapt.

Solist is zij of hij, die alleen zingt of speelt. Solo = alleen.

Sopraan Hoogste vrouwenstem. Gemiddelde omvang c^1-c^3 . Heeft de kortste stembanden. Men kent ook de mezzo-sopraan, een stem tusschen sopraan en alt. Gemiddelde omvang $a-a^2$. (Mezzo = half).

Spreekoefeningen Aan de zangles kan, soms wel soms niet, een spreekles vooraf gaan, want spreken is zingen en zingen is spreken. Alle fouten, die wij bij het spreken maken, openbaren zich bij het zingen. Men meent over het algemeen, dat spreekoefeningen behooren te worden gemaakt om allereerst 'schoon' en 'beschaafd' te leeren spreken en zingen.

Doch dit is het doel niet! Door het doen van spreekoefeningen schenken wij de mondspieren een zoodanige kracht en elasticiteit, dat zij veel arbeid van de ademhalingsorganen en het strottenhoofd overnemen, wat, vooral bij hoog zingen, van groot nut is. Bovendien is de consonant nu geen struikelblok meer, maar juist een steun in het te zingen woord.

Stem is geluid, dat gevormd wordt in het strottenhoofd door trillingen van de stembanden.

Die trillingen ontstaan doordat de lucht, die uit de longen door de luchtpijp gedreven wordt, de stembanden in gelijkmatige beweging brengt.

Stembanden bestaan uit veerkrachtige vezels. Aan den naar elkander gekeerden kant zijn ze parelwit, aan de van elkaar afgekeerde zijde gaan ze langzaam over in een steeds dikker wordende spier, de schilbekerspier, die bleekrood van kleur is en aan het schildvormig kraakbeen door middel van bindweefsel is vastgehecht.

Een stemband is dus geen vrijliggende snaar, maar de vrije rand van een vooruitstekende plooi of lip. De Duitschers spreken daarom ook van 'Stimmlippen' (stemlippen). Bij het zingen sluiten en openen ze zich afwisselend in een razend snel tempo, teneinde den adem door te laten. Hierdoor ontstaan in de lucht steeds kleine schokjes, wat een zacht geluid veroorzaakt. Dit geluid wordt echter versterkt en gekleurd door de borst-, mond- en keelholten.

Hoe beter de bouw en werking der bovengenoemde holten is, des te schooner het stemgeluid.

Stemdiagnose beteekent: 'stemonderscheiding'. Het woord 'diagnostiek' is van Griekschen oorsprong en wil zeggen: 'onderscheidingsleer'.

Als zangleeraar of directeur van zangkoren moet men met betrekking tot de 'stemdiagnose' zeer voorzichtig te werk gaan. Een verkeerde diagnose kan voor den betrokken persoon de nadeeligste gevolgen hebben.

Verschillende gevallen uit de praktijk bewijzen dit.

Stemspleet In een toestand van rust sluiten de stembanden van voren aan elkaar, doch zijn van achteren van elkaar verwijderd, waardoor ze een driehoekige spleet vormen. Dit noemen wij de 'glottis' of 'stemspleet'.

Strottenhoofdstand Wanneer wij diep ademhalen trekken de spieren tusschen de ringen van de luchtpijp samen, waardoor de luchtpijp korter wordt en het strottenhoofd, 't welk hierop rust, zakt.

Het strottenhoofd zit vast aan het tongbeen en dit weer aan de tong en zal dus de verschillende tongbewegingen volgen.

De tong ligt bij alle klinkers niet even hoog, daardoor het strottenhoofd ook niet; bij oe het laagst, bij ie het hoogst. Wie bij de verschillende vocalen te groote bewegingen met de tong maakt, zal het strottenhoofd onophoudelijk op en neer laten springen met te groote bewegingen. Dit veroorzaakt keelklank en belet de bewegelijkheid van de stem.

Verder moeten wij gedurende het zingen het strottenhoofd als het ware door zijn eigen zwaarte laten vallen en het nimmer naar beneden drukken.